

אנשי השנה

תשל"ד

העולם

ריצ'רד ניקסון: טרגדיה

המרחב

אנוור אל-סאדאת: בראש

באחד השבועות האחרונים של תשל"ג נכנס איש השנה הנרי קיסינג'ר לחדרו של הנשיא ריצ'ארד ניקסון, האיש ששלף אותו משורות האקדמאים והפך אותו לשרי שלוחתו של קיסינג'ר לא נגעה למדיניות החוץ. החיך של המדינה החזקה ביותר בעולם. רים הבכירים בצמרת השילטון בחרו בו, מפני שהיה האיש האחרון בממשלה שעוד נהנה מאמונו של ניקסון. קיסינג'ר הודיע לניכסון כי המישחק נגמר, אם לא יתפטר מייד מתפקידו, מובטח שיועמד לדין פלילי בסנאט וירשע שם במעשיפישע. באתו יום, 8 באוגוסט, עשה הנשיא ה-37 של ארצות-הברית דבר שלא עשו 36 קודמיו, הוא התפטר.

כך, תוך שנתיים קצרות, הגיע מאיגרא רמה לבריאת עמקיתא — איוב מודרני, שהיה אשם בעצמו בכל אשר קרה לו.

הטרגדיה האישית של ריצ'ארד ניקסון האפילה על כל מאורעות השנה בעולם. השתלבו בה בעיות אישיות, לאומיות ובינלאומיות, האופי של האיש וטיב המישטר. יותר מכל בלט בה האבסורד השולט בחיים הפוליטיים, והקובע גורלות של עמים.

בראשית תשל"ג נבחר ניקסון לתקופת-כהונה שניה ברוב עצום, חסרת-תקדים. שום דבר לא יכול היה לערער רוב זה. גם לולא עשה דבר בבחירות, היה זוכה בניצחון כביר, המעשים שהמיטו עליו את האסון היו מיותרים לגמרי.

במהלך תשל"ד ירדה על ניקסון מהלומה אחרי מהלומה. טפח אחרי טפח נמשך. הנשיא, שחולל מיפנה היסטורי ביחסי ארצות-הברית עם ברית-המועצות, סין והעולם הערבי, נתגלה כרוזן קטנוני, שקרן ורמאי. שפע העונות שהוכחו נגדו כללו את כל הפשעים האפשריים: גניבת כספים למטרות פרטיות, רמאות של מס'הכנסה, גניבת תכשיטים, הונאה שטתית של הציבור, חיפוי על פריצות, תשלום דמי-סחיטה ודמי לאי-יחיר, ביצוע פעולות בילוש בלתי-יחוקיות, הפעלת שילטונות המס נגד יריבים.

בראש השנה תשל"ג שררה בעולם ובמרחב דיעה אחידה על מוחמר אנוואר אל-סאדאת: הוא לא יוצלח גמור. כאשר ירש את כסאו של גמאל עבד-אדי-נאצר האגדי, נתקבל בספקנות כללית. הוא נראה כאיש קטנטן, טיפוס מוגבל מעיר-שדה נידחת, מעשיו לאחר מכן רק חיזקו רושם זה. הוא דיבר ללא-הרף על "שנת ההכרעה" ונתן לה לחלוף ללא הכרעה. איומי-המילחמה שלו הפכו בדיחה. לבסוף נחרץ עליו הדין: אין הוא מסוגל לפתוח במילחמה, ואין הוא מסוגל לכרות שלום. סופו ליפיל. ביום העשירי של השנה הפתיע אל-סאדאת את העולם כולו — כשם שחייליו הפתיעו את מעוזי קו בר-לב. נסתבר כי אל-סאדאת היה מסוגל להחליט, לתכנן ולבצע.

במשך כל השנה לאחר מכן גדל שיעור-קומתו של נשיא מצריים בעיני העולם. הוא עצר את צבאותיו אחרי המכה הראשונה, ולא הסתבך בהרפתקה שיכלה להיגמר בשואה. הוא ביצע שינוי-חזית פוליטי מכריע, וזכת ברית עם ארצות-הברית. הוא יצר איוון עדין ויעיל ביותר בין אמצעים צבאיים ויוזמה מדינית. הוא איחד מאחוריו את מרבית העולם הערבי, על פלגיו היריבים והמסוכסכים, בצורה שנתנה לו את האופציה בין מילחמה נוספת והסדר מדיני.

בכוש-ההחלטה ובראייה מפוכחת הוא עלה בהרבה על האיש היחידי שיכול היה להתחרות עימו על תואר איש-המרחב של תשל"ד: יאסר עראפאת, ראש ה-אירגון לשיחרור פלסטין. במשך כל תשל"ד עלה קרנו של אירגון זה. בסוף השנה יכול היה להצביע על הכרה בינלאומית כימעט כללית באש"ף, קרוב ל-100 מדינות הושיטו לו הכרה בצורה זו או אחרת.

תוך כדי כך התקרבו גם עראפאת, בהשפעת אל-סאדאת, לתמיכה ברעיון ההסדר המדיני, כשהוא מהדק את יחסיו עם ברית-המועצות ופותח תתח לארצות-הברית. היה ברור לגמרי שלא ייתכן שלום במרחב מבלי לשתף את העם הפלסטיני — ושיתוף אש"ף במו"מ נראה מובטח.

כלכלה

יהושע בן-ציון: המעמד

משפט

שימעון אגרנט: הנפילה

"מה נשאר מקו בר-לב? הווילות של הקבלנים בהרצליה פיתחו!" אימרה זו אחת הבידיחות המרות ששטפו את הארץ אחרי מלחמת יום-הכיפורים, ביטאה את המציאות הכלכלית והחברתית של המדינה.

יותר ויותר התברר, במהלך השנה, שיש בארץ שני מעמדות: הרוב העצום של ישראלים עובדים, שכירים ועצמאיים, הכורעים תחת נטל בלתי-נסבל של מאמץ ביטחוני, והמעמד המייחוס.

יהושע בן-ציון, העובדה מס' 1 בכלכלת ישראל, טחנה את המעמד הראשון כמו אבני-הריחיים. מי שלא רימה את המס בצורה חוקית או בלתי-חוקית, לא יכול היה להתקיים.

המעמד השני כולל שיכבה דקה, המשוחררת מתשלום מס-אמת. היא מששגת באינפלציה ונהנית מן המאמץ הביטחוני.

לא היה נציג טוב יותר לשיכבה זו, מאשר יהושע בן-ציון, מנהיג תנועת ארץ-ישראל השלמה, תובע נלהב של סיפוח השטחים וניצולם, שופט-צבאי בשעות-הפנאי שדן פידאיון למוות בניגוד לרצון צה"ל — והאחראי לשעורוייה הכלכלית הגדולה ביותר של השנה, התמוטטות בנק ארץ-ישראל בריטניה.

רק בית-המשפט יוכל לקבוע אם בן-ציון הוא רמאי, שהעביר לצרכים פרטיים את המיליונים שהפקידו אזרחים תמימים בבנק שלו — או הרפתקן, ששיחק במיליונים והפסיד. כך או כך, הוא הכניס את ישראל לליגה בינלאומית של הבנקים המתמוטטים, שהטביעה השנה את חותמה על ליי-הכלכלה בעולם כולו.

בתשל"ג פרש פינחס ספיר מנהגת הכלכלה, ומאחר שאיש לא רצה לקחת לידיו את ירושתה, נפל הפור על יהושע רבינוביץ. הוא עשה כמה צעדים חיוביים לבלמת האסון הכלכלי, אך הפיתרון היה עדיין רחוק. האיש שיכול היה להתחרות בו, משה זנבר, נגיד הבנק הממלכתי, נפגע ללא תקנה בפרשת בן-ציון, ונראה היה שימו בתפקידו ספורים.

כאשר הפילו הגלים הסוערים של מלחמת יום-הכיפורים בזה אחר זה את מוקדי הקדושה וההערצה בישראל, נותר בית-המישפט העליון כמיגדלור בודד בים הסוער. בדימי דומי-האליים, הוא החזיק מעמד. על נשיאו הוטל להרכיב את ועדת-החקירה לטיהור האווירה, והוא העמיד על עצמו בראשה.

עלייתה וירידתה של ועדת שימעון אגרנט היו אחד הסיפורים הגדולים, והעצובים, של תשל"ג. סיבות כישלונה נשארו בגדר תעלומה גם בסוף השנה. נראה כי אגרנט וחבריו התפתו לעשות דבר שאסור דווקא לשופט לעשותו: להעדיף "אינטרס לאומי", הנתפס בצורה מסולפת, על ההיגיון המישפטי האובייקטיבי.

הדו"ח הראשון של הוועדה טיהר לחלוטין את המיסדר המדיני, הטיל את כל האשמה למחדל על הדרג הצבאי. תגובת הציבור היתה כה ספונטאנית ומוחצת, עד שהדו"ח השיג ביוק את ההיפך. הציבור קם וניפץ את הממשלה, שבה מצא מיקלט משה ריין. תוך כדי כך התנפץ גם שילטונה של גולדה מאיר.

אחרי שבר זה, איבד הציבור את האמון בוועדה. היא המשיכה במלאכתה בצינעה ובסוד, אך לציבור כבר לא היה איכפת. לא רק מסקנותיה, אלא גם שיטותיה עוררו ביקורת כללית, שכוונת בעיקר נגד שלילת זכות הנאשמים להגן על עצמם כראוי.

הנוק שנגרם תוך כדי כך למוסד השיפוטי העליון היה חמור ביותר. מילבד אגרנט כיהן בוועדה גם שופט בכיר שגוי, משה לנדוי, שנהנה מהערכה כללית, כמישפטן וכאדם. הפרשה כולה עוררה בלב רבים את המחשבה שאסור לשתף להבא שופטים בוועדות בעלות משמעות פוליטית.

מערכת השיפוט עצמה היתה מטרה לביקורת כללית. בפעם הראשונה נאלצו השופטים עצמם להתגונן בפני טענות על נוהלי עבודתם, כששר-המישפטים החדש, חיים צדוק, מנצח על ההתקפה. הסחבת המישפטית, הפוגעת ביסודות הצדק, הפכה נושא ממדרגה ראשונה.

